

Daži no kariem pārsoļo kā varoņi, dažiem atgriezoties tiek atņemtas cilvēka tiesības un cieņa. Romāns norit kara krāsmatu kulisēs un atspoguļo jauncelsmes laika Somijas traģiskos sākuma gadus, kad sabrukuši visi ideāli un sapņi. Tommi Kinnunena neparastais ceļa romāns lasītāja prātā paliek dzīvojam spēcīgos pēctēlos.

Balvas “*Finlandia*” žūrija

Mūsdienu literatūrā uzmanība no vīriešu kara ir pārvietojusies uz sieviešu karu. Romāns “Nožēlu neizteica” atspoguļo piecu sieviešu *Via Dolorosa*, ciešanu ceļu uz bijušo, kura vairs nav. T. Kinnunens atkal ir uzrakstījis aizraujošu un lasītājam draudzīgu romānu, tā uzturot romāna mākslu dzīvu gluži kā, piemēram, noslēpumainā Elena Ferrante.

Helena Ruuska, Helsingin Sanomat

Kā jau visi cilvēki, arī Kinnunena personāži ir darījuši un teikuši ko tādu, ko nebūtu vajadzējis. Šīs piecas sievietes nav varones, kas tiek galā ar visiem pārbaudījumiem. Autors gan viņu smagos pārdzīvojumus, gan maldus rāda nevērtēdams – katrai tiek sava seja un savs stāsts.

Karmen Maat, Sirp

Ar “Nožēlu neizteica” Tommi Kinnunens vēl reizi ir apliecinājis sevi kā nepārspējamu raksturu meistarū. Šis ir feministisks kara romāns par identitātes zaudējumu, neiespējamām kara laika izvēlēm un kaunu, kas seko šīm izvēlēm.

Norvēģu izdevniecība *Pax*

TOMMI KINNUNEN

EI KERTONUT
KATUVANSA

TOMMI KINNUNENS

NOŽĒLU NEIZTEICA

No somu valodas tulkojusi **Maima Grinberga**

821.511.111-31
Ki 430

Tommi Kinnunen
EI KERTONUT KATUVANSA

Copyright © Tommi Kinnunen, 2020

First published in Finnish with the original title "Ei kertonut katuvansa"
by Werner Söderström Ltd (WSOY), Helsinki, Finland.

Published in the Latvian language by arrangement with Bonnier Rights,
Helsinki, Finland and Banke, Goumen & Smirnova Literary Agency,
Malmö, Sweden.

Vākam izmantoti attēli © massonforstock/depositphotos.com,
gilotyna/depositphotos.com, cesartorres/depositphotos.com

Romāna tulkojums tapis, pateicoties fonda
WSOY:n kirjallisuussäätiö atbalstam.

WSOY:n
kirjallisuussäätiö

Natālijas Kugajevskas vāka dizains

Tommi Kinnunens
NOŽĒLU NEIZTEICA
Ceļa romāns

Apgāda Zvaigzne ABC vadītāja VIJA KILBLOKA

Projekta vadītāja *Una Orinska*

Tulkotājas redakcija

Korektores *Diāna Graudiņa, Ilona Burka*

Mākslinieciskā redaktore *Inguna Kļava Švanka*

Apgāds Zvaigzne ABC, SIA, K. Valdemāra ielā 6, Rīgā, LV-1010.

Red. nr. T-709.

Jelgavas tipogrāfija

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana
vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums.
Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā.
Saskaņā ar Autortiesību likuma 69.¹ pantu persona ir arī mantiski atbildīga par
visiem zaudējumiem un morālo kaitējumu, kuru tā radījusi
ar autortiesību pārkāpšanu.

© Tulkojums latviešu valodā, Maima Grinberga, 2022

© Mākslinieciskais noformējums, izdevums latviešu valodā,

Apgāds Zvaigzne ABC, 2022

ISBN 978-9934-31-346-2

*Tiem, kam
klusēšana ir
vieglākais ceļš.*

*“No Ēģiptes spaidiem
es jūs aizvedīšu uz zemi,
kur plūst piens un medus.”*

2. MOZUS GRĀMATA 3:17

I

VAKARPUSĒ SIEVIETES stāvēja ostas ielās un arī tālāk, tur, kur no jūras kāpjošā nogāze kļuva par stāvo Narvikfjelletu. Irene bija atradusi labu skatīšanās vietu. Uzdāvisies uz augsta akmens, viņa raudzījās ostas virzienā. Viņas visas vēroja vācu kreiseri un karavīrus, kuri nozuda kuģa dzīlēs. Irene prātoja, kāpēc vispār šurp atnākusi. Laikam taču bija gribējusi vēl reizi satikt Klausu, vismaz novēlēt laimīgu ceļu. Varbūt pateikties, lai arī skaidri nezināja, par ko.

Viņa zināja, ka šim karam pienākušas beigas, lai gan skaļi neko tādu teikt nedrīkstēja. Visi ziemeļi bija nopostīti, Lapzeme un Finnmarka evakuētas un nodezinātas, tāpēc vējš uz pilsētu ilgi nesa dūmu dvaku un krāsmatās pārvērsto namu kvēpus. Karavīri bija savākti kopā šajā Norvēģu jūras pilsētā, un kuģi veda tos atpakaļ uz Vācijas aizstāvēt Berlīni, kura tika apdraudēta gan no austrumiem, gan rietumiem. Agrāk viņas, armijai sekojušās sievietes, tika ņemtas kuģos, tiesa, vien pa dažiem desmitiem reizē, tomēr ņemtas. Ar katru nākamo kuģi to skaits samazinājās, un uz pēdējiem vairs neesot tikusi neviena.

No jūras pūta dzedrs vējš. Krastam tuvāk stāvošās sievietes sakrustoja rokas un apņēma mēteļus ciešāk

ap augumu. Irene saslēja sava karakulādas kažoka apkakli, lai pasargātu kaklu. Viņa pameta skatienu visapkārt. Krasts bija pilns, taču neviena neko neteica.

Arī dažas no stāvētājām bija centušās tikt līdzī. Dažas bija raudājušas un kliegušas piestātnē vai gājušas apelēt pie štāba virsnieku vai kuģu kapteiņu saprāta. Kā gan Vācijas armija iztiks, ja pametīs šīs žēlsirdīgās māsas, mašīnrakstītājas, uztura apgādātājas, veļas mazgātājas? Kā gan viņu ieguldījums piepeši varētu kļūt nevērtīgs un katram darbam atrasties citi darītāji?

Savukārt daļa sieviešu bija atzinušās, ka baidās no padomju karaspēka ierašanās – un pat somu, tagad, kad ieroču brālība ir beigusies un nācijas nonākušas frontes līniju pretējās pusēs. Kas ar viņām notiks, ja viņas atradīs Padomju Savienības spēki? Arī Irene jau pirms Ziemassvētkiem bija redzējusi kinohronikas par Sarkanās armijas karavīru izvarotajām un nogalinātajām Nemmersdorfas sievietēm. Tomēr par tādām lietām skaļi nerunāja.

Un bija taču vēl viens iemesls braukt līdzī, jo dažas sievietes norādīja uz acīmredzamām grūtniecības pazīmēm. Vai kurti, hansi, oliveri, friči varētu pamest šeit ziemeļos nodibināto ģimeni un pazust tālajā Vāczemē? Vairākus gadus taču bija plānota nākotne un kopīgi spriests, ko gan māte Ķelnē domās par tai drīz priekšā stādāmo līgavu no Taivalkoskiem.

Apajā vēdera pamatojumus štābā saprata. Gaidībās esošajām tika sagādāta vieta uz kuģiem vai arī tās aizveda uz Oslo gaidīt citus transportlīdzekļus, jo

bērnus jaunajai tēvzemei vajadzēja. Citas sievietes tika atstātas piestātnē. Velti bija atsaukties uz sava darba svarīgumu, velti aprakstīt jūtu lielumu. *Mīlestība ir smadzeņu maldi*, skaidroja kuģu kapteiņi un lika matrožiem nonest roku lauzītājas atpakaļ uz piestātnēm.

Tomēr lielākā daļa savu vēlmi aizbraukt nepamatoja ar mīlestību, jo tā nebūtu bijusi taisnība. Viņas uz Norvēģiju bija atvedusi nevis mīlestība, bet amata māka vai pieprasījums pēc darbaspēka, tomēr ar šādiem skaidrojumiem kuģī vieta neatradās. Vienīgā biļete bija jauna friča spārdīšanās vēderā.

Kantinē Irene bija dzirdējusi, ka dažas jaunākās mēģinājušas tikt līdz ar varu. Runāja, ka tās brāzušās augšā pa kuģa trapu un iekrampējušās margās, raudājušās un apelējušās pie ienaidnieka tuvošanās. Tomēr šajā kara posmā asaras neatstāja nekādu iespaidu ne uz vienu, matrožiem tagad vienkārši bija vairāk ko nest. Runāja, ka sievietes sviestas ostas baseinā, bet dažas, kam tomēr izdevies paslēpties, vēlāk izmestas pat atklātā jūrā, taču Irene nezināja, vai šādām runām ir kāds pamats. Un kas gan to varētu apstiprināt? Šķita, ka nežēlīgi stāsti tiek izplatīti ar nodomu. Iebaidītas viņas bija vieglāk kontrolējamas.

Vēl pirms kāda laika arī Irene bija iztēlojusies, ka dosies ceļā, gluži kā ar Klausu no sākta gala bija runāts. Viņa bija apjautājusies par braukšanas iespējām savam virsniekam, taču, tā kā nekādas atskaņas nesejoja, no turpmākiem mēģinājumiem atteicās. Ja jau netika pat jaunas un auglīgas meitenes, kāpēc lai tiktu viņa?

Un viņa pat nezināja, ko Vācijā būtu darījusi. Drīz šeit ziemeļos viss tik un tā beigsies. Tūlīt būs jāizlemj, ko darīt vai kādā virzienā doties, taču to viņa vēl nezināja. Viņai nebija galamērķa.

Karavīri pa trapu kāpa kuģī un pazuda tā dzīlēs. Daži bija palikuši uz klāja un atbalstījās pret reliņiem, un krastā dažas sievietes stāpīja kaklu, lai saskatītu, vai starp vīriešiem ir paziņas. Vairākums gan neviena seju nemeklēja. Vīrieši uz kuģa smējās un sūtīja gaisa skūpstus. *Ich liebe dich*. Viņiem sieviešu mājošās rokas bija tikai emocionāli mīlestības izpaudumi, nevis bezcerīga prasība tikt prom no šīs pilsētas, kurā viņas bija pienaglojis karš. Viņi nesaprata tās bailes, kas žņaudza krastā paliekošo sirdis. Par vīriešiem karā kāds vienmēr nesa atbildību, bet sieviete bija medījums visiem.

Irene vairs nejaudāja meklēt Klausu seju, turklāt tādā attālumā nemaz nebūtu saskatījusi. Tiesa, varētu mēģināt sazimēt zināmo gaitu vai galvas stāvokli, bet ko gan tas būtu devis. Arī Klauss viņu nesaskatītu, pat ja vispār iedomātos meklēt.

Visas sievietes stāvēja uz vietas kā kaijas uz krasta akmeņiem, kustējās tikai vīrieši. Šķita, itin kā laiks būtu apstājies un visa esamība koncentrējusies šajā ostā. Otrpus fjelliem aiz muguras atradās bijusī dzimtene, par kurā notiekošo nebija nekādas skaidrības, jo uzticamu ziņu nebija – ja tādas vispār kādreiz bija bijušas. Varbūt Padomju Savienība jau pakļāvusi Somiju savai varai un dzimtās puses ciemu iedzīvotāji apšauti. Īstenība ārpus šīs ostas bija tikai pelēks haoss,

par kuru nebija zināms nekas cits, izņemot to, ka tas ir biedējošs.

Irene apsēdās uz akmens un apņēma kažoka apakšmalu ap kājām, lai tās nesapūstu pavasara nogales drēgnais vējš. Dažas citas netālu no viņas sekoja paraugam un piesēda, taču lielākā daļa joprojām stāvēja.

– Nez vai šis kuģis nonāks galā? – Irene jautāja meitenei, kas visā noraudzījās no blakus akmens, lai arī pati nezināja, ko ar šādu informāciju iesāktu.

– Viņnedēļ izbraukušais esot nogremdēts, kolīdz nonācis atklātā jūrā.

– Es atkal sapratu, ka tas it kā ticis līdz Vācijai.

Irene vairs nezināja, kāda ir kara gaita. Šie bija pēdējie kuģi, tā viņa lēsa, jo dienu no dienas ūdeņi kļuva bīstamāki Sabiedroto mīnukuģu dēļ. Štābos strādājošās sievietes vakaros baraku pustumsā atklāja citām nogremdēšanas ziņas, ko bija izlasījušas slepenajos papīros. Izdzirdušas par iznīcinātajiem kuģiem, viņas kopā ieturēja klusuma brīdi un apsprieda, vai līdzī tikusi Hilma vai Elsi bija tieši tajā kuģī. Vai Meimi ar lielo vēderu vēl kuģoja uz Vāciju vai varbūt meitenes skaistos, garos matus skalināja jūras viļņi?

Nāves priekšā sievietes bija vienas. Vakarā izstāstītās baumas līdz rītam runātāju prātos bija pārvērtušās par faktiem, skumjiem un spēcīgiem, bet šaubu pārņemtajām nebija kur pārbaudīt to patiesīgumu. Vīrieši reizēm pieminēja kritušos ieroču biedrus, bet sievietēm nepiedienēja apraudāt pazudušās. Karavīriem bija vajadzīgs viņu prieks, nevis skumjas.

– Nu laikam atiet.

Meitene uz blakus akmens bija paliekusies uz Irenes pusi un ar roku norādīja uz piestātņi. Irene piecēlās, lai noraudzītos, kā kuģis attauvojas un sāk lēnām attālināties. Tas ar grūtībām uzņēma ātrumu un griezās uz Ūfutfjorda kuģu ceļa. Pie Lofotu salām tam pievienosies torpēdkuģis un atklātā jūrā varbūt pat zemūdene.

Ap Ireni joprojām valdīja klusums. Lai arī šādas aizbraukšanas bija redzētas jau vairākkārt, katra nākamā šķita smagāka par iepriekšējo, kā sekunžu skaitīšana pirms kāda starta, par ko neviens nerunā. Drīz sievietes klusēdamas atgriezīsies tām norādītajās barakās un armijas konfiscētajos namos. Izķemmēs no matiem sasukas, atlaidīsies uz lāviņas, iemīgs un redzēs nemierīgus sapņus par to, ar ko šis viss varētu beigties. Pamodušās atgriezīsies savās darba vietās veļas mazgātavās, slimnīcās un štābos. Daža varbūt naktī nopelnīs kādu vācu banknoti no palikušajiem karavīriem, taču arī tāda ne vārdu neteiks par krūtīs žņaudzošajām bailēm.

Sakari ar civilpersonām gan bija aizliegti, bet vienmēr kāda uzzināja jaunumu drumstalas no norvēģiem. Kēnigsberga ir zaudēta, un droši vien jau arī Nirnberga. Padomju Savienība it kā ziņojusi, ka Polijā at-rastas savādas gūstekņu nometnes. Vācu avīzēs tādas pieminētas netika. Irene atcerējās, ka jau pirms Turpinājumkara tika čukstēts par nometnēm, no kurām neviens neatgriezās, taču toreiz šīs runas viņai neko nenozīmēja. Tikai ieraudzījusi pirmo gūstekņu nometni Norvēģijā, viņa spēja nojaust, kā citviet ir bijis jau ilgāku laiku.

Reizēm vakaros sieviešu barakā tika spriests, cik daudz par Vācijas rīcību bija zinājuši tie somu lēmēji, kurus jaunumi sasniedza vairāk nekā ierindas pilsoņus. Vai ministri un prezidenti bija nolēmuši klusēt, lai noturētos ienesīgā sabiedrotība un turpinātos karš pret Padomju Savienību? Bet tādas lietas jau drīkstēja apspriest tikai divatā ar kādu uzticības personu. Un sievietēm vispār nepiedienēja par to domāt.

Nāves vidū bija dzīvojušas viņas visas, lāpījušas sašautus karavīrus, šuvušas ložu saplosītus mundierus vai pārrakstījušas ar nāvi sodīto sarakstus. Irene kantīnē bija lējusi krūzēs erzackafiju un klausījusies stāstus, kuros pāri saviem biedriem kā asinslietus nogāzās uz mīnas uzkāpuši kareivji. Reaģēt uz to nedrīkstēja, jo sieviešu uzdevums bija ienest atvieglojumu vīriešu nežēlīgajā ikdienā. Tāpēc viņa bija apspiedusi satricinājumu un centusies tikai smaidīt. Naktīs pamozdamās no nežēlīgiem murgiem, viņa apsēdās uz gulvietas malas, elsoja un purināja galvu: jau atkal viņa bija lāvusi vaļu jūtām.

Lai kas arī viņas bija atvedis uz šīs ziemeļu jūras malu – pienākuma apziņa, ideja, mīlestība vai iespēja dabūt darbu –, ideāli bija miruši jau pirmo nedēļu laikā. Lai gan sieviešu ķermeņos karš nebija iecirtis brūci, prāti tomēr bija tādās driskās, ka viņas par to kaunējās.

Irene kopā ar citām gāja no krasta augšā uz pilsētu. Vairs atlika tikai gaidīt. Šur tur vēl bija redzami virsniēki, kas steidzās uz savām mājām pirms komandantstundas sākšanās.

Gājiens bija kluss. Irenei šķita, it kā agrākā dzīve ar tās smaidiem un nejausībām būtu zudusi un, pēc šķiršanās, pārceļoties no Klausas istabas uz sieviešu baraku, viņa zaudējusi arī vārdu un iekļāvusies tajā masā, ko nenoteikti apzīmēja ar *sievietēm*. Viņa bija kļuvusi par sava dzimuma pārstāvi, *Frau* vai *Fräulein*, tāpat kā formas tērpi bija padarījuši vernerus un oto par vienādiem vīriešiem.

Daļa sieviešu nošķīrās no gājiena un devās iekšā dažādos pagalmos, atlikušās pagriezās uz barakām. Irene ievēroja, ka dažas ar nolūku atpalek, lai būtu gājienā pēdējās, un slepus ielavās tajos namos, kuros bija nometināti augsti virsnieki.

Viņas dzīvoja laikā, kad aizliegtais bija kļuvis iespējams. Dažām beigu laika gaidīšana likās šķērma, un tās meklēja aizmiršanos katra savā veidā. Citas pa dienu uzvedās rimti, taču aiz aizvilktiem aizkariem varēja kļūt nevaldāmas un alkainas. Irene bija ievērojusi, ka no rītiem kantīnes vadītāja smird pēc veca šņabja.

Par nāvi tika runāts vairāk nekā agrāk. Par akceptētu kafijas galda sarunu tematu bija kļuvusi prātošana, kā visvieglāk varētu nonāvēties. Vispirms par to sarunājās vācu sievietes, pēc kuru domām zaudējums tik un tā nozīmētu dzīves jēgas zudumu. Pēc tam tas pielīpa arī viņām, armijai līdzī aizgājušajām norvēģietēm un somietēm, tāpēc varēja gadīties, ka, pasniedzot cepumu šķīvi, kāda balsī prātoja, vai ciānkālijs būtu nesāpīgāks variants par virvi.

Irene nogriezās uz ceļa, kas veda uz dzīvojamo baraku. Reizēm viņa spēlējās ar domu kaut kur bēgt,

taču ātri to atmēta. Kur viņa zinātu doties un kā tur nonāktu? Peldētu uz Vāciju? Kājām ietu uz savu ciemu pie Kārlo? Ja dzīvē nebija mērķa, nekas cits neatlika kā palikt uz vietas un gaidīt, kamēr tāds atradīsies.

Bailes bija atnākušas uz palikšanu, lai kā arī viņa centās sev iestāstīt, ka šajā pilsētā karavīru pietiks, un runāja taču, ka visā Norvēģijā vēl ir vairāki simti tūkstošu. Armijas korpusa komandieris bija arī pavēlējis nocietināt teritoriju tā, lai viņi spētu atvairīt jebkādu uzbrukumu. Aizstāvība bija vērsta pret Atlantiju, Finnmarku, Somiju un Zviedriju, jo ienaidnieks varētu ierasties no jebkuras debespuses. Vācija vairs nevarēja paļauties ne uz vienu. Un kas slikts ar Ireni varētu notikt? Viņa taču nebija izdarījusi neko nepareizu.